

Злий дух під Божим домом

Іван Керницький

Це безсумнівний факт і його, здається, не треба скріплювати доказами, що нова еміграція поволі завойовує Америку. Досі завоювала вже сходи під церквою св. Юра, а також сумежний клапоть 7-ої вулиці, через цілу її ширину. Не знаю, може за декілька років завоює ще Народний Союз, але, покищо, треба вдоволитися "степсами" та хідником.

Кожна богомільна душа, що в неділю терпеливо тупцює по тому хіднику, напевно пригадує собі особу пана Крука. Та й то невелика штука згадати пана Крука, бо він щонеділі службово стирчить на сходах "Самопоміч" і то на найвищому їх ступні. Правда, декого може збити з пантелику ця обставина, що пан Крук приходить під церкву кожної неділі в іншому, моднішому, краще скроєному гарнітурі. Ця зміна декорації чи не буде зв'язана з тим, що достойна постать пана Крука прибирає з кожним тижнем все кругліші, випукліші форми. Як би там не було — пана Крука нарід знає, не тільки під церквою, але й поза нею, а його ім'я відоме навіть тим, що приїхали до Нью Йорку вчоршнім транспортом.

Хто ж такий пан Крук, старий, чи новий емігрант? Ні, бачите, такий середній. Три роки тому назад, коли забирали до Америки сиріт, панові Крукові пощастило переконати комісію, що він теж сирота безрідний і на тій основі пан Крук мав щастя бути одним з перших скитальців, що ступили на вільну американську землю.

А тут, на цій вільній землі, вже його дожидало інше щастя: як то кажуть — вон-тутрі знайшов собі жінку, родовиту американку! Правда, вона була так з десять років старша за нього, вдова і мати двох синів, та це зовсім не перешкодило панові Крукові незабаром стати батьком ще й третього її "бойса". Вдова пригорнула сироту, відгодувала і приодягла, хоч і не в кармазини, як співається в народній пісні, але теж цілком пристойно. Далі навчила сироту п'яте через десяте по-англійськи балакати, втовкмачила йому в голову основні положення конституції ЗДА і на тій основі пана Крука постигла ще одна щаслива нагода — його, оце, недавно кликали по "другі папери".

Де ж пан Крук робить? — спитаєте. Чим займається, яка його спеціальність? Ну, на ці питання годі дати задовільну відповідь. Де робить, чи там робив, і чи він, взагалі, щонебудь коли робив — те все оповите серпанком таємниці. Знаю тільки, що пан Крук довго, дуже довго шукав роботи, а його дружина за той час працювала. Аж в останньому півріччі, коли почався масовий приплив нової еміграції, пан Крук посвятив себе беззастережно і з повною самопосвятою народнім інтересам. То значить — став працювати для загального добра.

Що ж пан Крук робить для загального добра і як він ущасливорює народ?.. Власне, точніше кажучи, пан Крук є самоохотником-агентом від розшуків за мешканнями. А це сьогодні важлива суспільна функція! Всякому відомо, як тепер тісно з мешканнями і як

важко всім новоприбуваючим знайти дах над головою. А тут, у такій скрутній ситуації, виходить вам назустріч такий ось милосердний самаританин, ні ваш брат, ні сват, а цілком чужий чоловік, простягає помічну руку та веде до вимріяних "румів"! Правда, неоцінений пан Крук простягав помічну руку в той спосіб, що кожний, навіть недоумковатий, здогадався б, що в цю руку треба щось встромити, як не сотку, то дві. Та це вже така самозрозуміла річ, що про неї і згадувати зайво.

Кожної неділі, в 11-ій годині ранку, ще перед закінченням "Великої" Служби Божої, пан Крук уже займає свій пост на сходах "Самопомочі", завжди гладенько поголений, напахчений, обов'язково у взористо-яскравій краватці, на якій майстерно вигаптований — як не краєвид з Каліфорнії, то погоня за індіанами, або якась інша інтригуюча історія. З старими емігрантами дружньо здоровкається окликом "Гелов", на сіру масу нових споглядає співчутливо і з деяким призи́рством із висот найвищого ступня сходів. Тільки декому з колишніх друзів з еміграції ласкаво кивне головою, а, в винятковому випадку, подасть кінчики пальців пухкої, завжди споченої руки.

Сіра скитальська маса, переважно з двох-трьох останніх транспортів, задирає голови і з шанобою глядить на визначну особистість, шушукаючи одні до одних: "Бачите, пане раднику, то є, власне, пан Крук! Ага, це він!.. " Коли вже довкола назбирається достатня кількість "грінорів", пан Крук витягає з задньої кишені штанів хустинку, втирає зрошене потом чоло і м'ясисту потилицю і починає промовляти до народу:

— А я, каже, не знаю, чого той наш бідний Ді-Пі сюди їде?.. Жиди до Палестини так не пхаються, як русини до Америки! Лисен, ви ще не знаєте Америки, бо ви тут свіжі, грінори. Але того, що я тут витерпів і зазнав за три роки часу, — того і на волівій шкурі не списав би. Слово честі даю, деколи бувало, що чоловік думав: краще було дати себе репатріювати додому, а там — піти з хлопцями в ліс і чесно згинутися в бою, в однострою українського повстанця, як бути тут погноєм, попихачем, робучою худобою!

Вступ із виразно замаркованими патріотичними нотками робить належне враження на слухачів, що як ті овечки збилися в купку довкола пастиря, задивлені в пана Крука, неначе в якого пророка.

А пан Крук далі пророчить:

— Люди, каже, це вже не тая Америка з часів добробуту, коли все було дешеве, коли бос шукав робітника, а не робітник боса. Нині все змінилося. Настала дорожнеча, податки скакають догори, а наш чоловік не має права дістати доброго джабу, бо юнія вас не прийме, юнія має вас усіх за непотрібів, які приїхали сюди відбирати хліб американському робітникові!.. А з мешканнями, то вже цілком погано! — перескакує пан Крук на свого улюбленого коника. Нема гавзів, нема румів, нема даху над головою, хоч сідай на вулиці і плач у гіркі кулаки. А чому так є?.. Бачите, ви цього не розумієте, бо ви ще свіжі-зелені, отож я хочу вам все об'яснити. Під час війни всі будови були припинені, бо продукція йшла на воєнні потреби. Тарах! — скінчилася війна, військо прийшло додому, почалася еміграція — наїхало багато свіжого народу, а мешкати немає де! Ви собі гадаєте, що тільки ви, скитальники, не маєте де голови приклонити?..

Тепер так є, що й деякі наші, американські бойси, хоч і справжні громадяни і кров свою на фронті проливали, проте і вони, деколи, не годні дістати румів! А ви ж не можете себе з ними рівняти? Що ви тут є?.. Ніщо, полова, зайві люди, де-цо!

Чим довше пророкує новітній Єремія, тим тісніше стискаються в громадку збаранілі овечки, залякані, пригноблені, прибиті горем. Кожне слово пана Крука гатить їх, немов обухом по голові, підриває ґрунт під ногами, який ще в декого не вспів і добре встоятися після морської хвороби.

Хтось з відважніших пробує вхопитись за якусь дошку рятунку:

— Може вибухне війна та й поїдемо додому, — каже несміливо.

— Ба, коби вибухла! — декламує пан Крук схвильований, з полум'ям в очах. — Ви гадаєте, що в такому випадку я сидів би тут довше, як годину? Та ніколи!.. Я не дбав би про це, що маю громадянські папери, кинув би жінку-діти і перший поїхав на Батьківщину! Бо наше місце не тут, а там— там! — гукає патетично пророк і показує пальцем ніби на книгарню "Сурма", ніби на поблизький ресторан-музей містера МекСорлі. — На жаль, мої дорогі, наші мрії-сподівання залишаться нездійснені. Цей воєнний галас, що його роблять газети, це все "страхи на ляхи", це така політична грачка. Війни не буде ні за десять, ні за двадцять років. Америка не хоче війни! Немає для нас рятунку: розпорошимося по світі і погинемо, як руді миші!..

— Та є ще стара еміграція, може вона нас порятує — хтось інший чіпляється за цю останню шансу, як по-тапаючий за бритву.

Пан Крук бистро кидає оком, чи не маячить, десь на горизонті, який "старий", а потім сходить між народ, два-три ступні нижче і каже притишеним голосом:

— Люди, постукайте себе пальцем в чоло! Вибийте собі це з голови! Старі не допоможуть вам ні стільки, що чорного за пазуром. Та вони раді б втопити вас у ложці води!.. За що?.. Га, га! За те, що ви вчені, а вони простюхи, де-цо! Чуєте, що вони балакають: "Колись, був порядок, кажуть. Як приїхала з краю дівка, то знала, що має йти мапувати, або діти бавити. Як приїхав хлоп — ішов до шапи, або мити начиння. А тепер поприїздили якісь доктори, професори, кожний сидів би на офісі, а робити не хоче"! А попробуйте впроситися до них на мешкання! — пан Крук знову перескочив зручно на свого коника. — Ані мови нема!.. Сидить вам пара таких старих куйонів, займає апартамент з п'яти кімнат, кімнати стоять порожні і плісніють, а вони не відступлять тобі куточка, хоч ти хрестом перед ними падай!

В гішпана, таліяна скоріше випросиш, як у свого чоловіка!

Це останній цвях забитий у віко домовини, що в ній лежать погребані сподівання скитальців на поправу їх незавидної долі. В кого ще тліла хоч маленька іскорка надії, що, мовляв, "якось то буде", то тепер і вона погасла. Люди, понутивши голови розходяться в такому настрою, немов би їм тількищо прочитали приказ примусової репатріації.

Пан Крук уважно всіх обсервує, з нікого не спускає ока. Звичайно — як першого бере на мушку такого бідолахи, що попав у крайню розпуку і якби одною ногою вже наставився скакати до ріки. Пан Крук швиденько приступає до нього, бере під руку та

веде подальше від церкви. А по-дорозі каже:

— Слухайте, добродію, це правда, що тепер важко за руми, але від біди можна лихові зарадити... Я, навіть, маю на приміті одне мешкання на Першій вулиці. Є дві кімнати з форнічами, тойлет, тепла вода... правда, треба зараз заплатити відступне, але без цього нині не обійдеться!..

Нема, за якийсь час, ви бачите, що пан Крук веде вже під руку іншого скитальника, потім ще одного, і ще одного... Коли так собі їх поводить, хоч з-пів тузина, тоді з моральним задоволенням — що подав руку потребуєчому братові, сідає в ресторанчику МекСорлі, попиває пивце та вичікує на другу "шихту", що вийде з церкви коло 1-ої години.

Один із новоприбулих сказав мені недавно:

— Знаєте, коли так стою під церквою і дивлюся на цього пана Крука, то маю таке враження, що то злий дух загніздився під Божим Домом. Може треба попросити о.о. Василя, щоб покропили це місце свяченою водою?..